

Zeedieren - en visjesvangende spreeuwen

Door *W. J. M. Vader*

Hydrobiologisch Instituut, afd. Delta-Onderzoek (Yerseke)

Enkele jaren geleden gaf ik in een kort artikel enkele waarnemingen weer van zangvogels, die zeedieren aten (Vader, 1963). Sedertdien ben ik altijd op dergelijke voorvallen blijven letten, met als resultaat dat ik vooral bij spreeuwen nu al heel wat keren dergelijk gedrag heb kunnen waarnemen. Dat is natuurlijk op zichzelf niet zo onverwacht, want van de veelzijdigheid en het aanpassingsvermogen van deze soort zijn al vele voorbeelden bekend geworden. Aangezien ik over dit facet van het gedrag in de, weliswaar zeer beperkte, mij ter beschikking staande literatuur zo goed als niets heb kunnen vinden, is het wellicht toch de moeite waard een kort overzicht van de waarnemingen te geven.

Zoals de vorige keer reeds werd medegedeeld (loc. cit.), zochten in het voorjaar van 1962 tientallen spreeuwen die hun nesten hadden langs de Buitenhaven in Den Helder, hun voedsel op de langs de kade liggende vissersschepen en voerden hun jongen met de op de schepen achtergebleven grondeltjes en garnalen. Op mijn vraag in „De Levende Natuur”, of een dergelijk gedrag ook in andere vissershavens was geconstateerd, kwam geen enkele reactie, maar verdere waarnemingen hebben mij de overtuiging gegeven, dat het verschijnsel desalniettemin regelmatig en wijd verspreid voorkomt.

Ook in 1963 was hetzelfde gedrag te zien in Den Helder, en verder heb ik waarnemingen uit de laatste drie jaar van Den Oever, Volendam, Urk, Yerseke, Breskens, en een drietal vissershaventjes langs de Noorse Westkust. Niet alle waarnemingen vallen in de broedtijd; buiten het broedseizoen eten de spreeuwen de buit meestal aan boord op. In Yerseke zag ik in de zomer van 1964 een paar keer spreeuwen, die pas uitgevlogen jongen met visafval voerden: de jongen zaten op de daken van de loodsjes langs de haven en de ouders vlogen af en aan van de schepen. In de meeste van deze gevallen heb ik me ervan kunnen verzekeren, dat het visafval zelf de attractie voor de spreeuwen vormde, en niet, bijv. vliegen die op het puf waren afgekomen.

Een interessante variant op de bovengenoemde methode zag ik op 28 mei 1964 in de haven van Urk. In die tijd was er kennelijk een aanzienlijke

vissterfte in het IJsselmeer, en in de haven dreef veel dode vis: voortjes, spiering, pos en vermoedelijk nog wel een paar soorten. De spreeuwen, die in Urk in groten getale aanwezig zijn, vergenoegden zich er nu niet mee aangespoelde visjes van de kant weg te halen, maar tot mijn grote verrassing visten zij ze ook direct uit het water op. Hierbij probeerden de vogels zich met zeer snel bewegende vleugels vlak boven het water in evenwicht te houden om dan, zo ongeveer in de houding van een zwarte stern, het visje uit het water op te pikken. Het was kennelijk niet gemakkelijk, want niet meer dan de helft van de pogingen gelukte; de spreeuw vloog na een mislukte poging meestal een eindje door, om het met een volgend visje nog eens te proberen. Meestal waren wel een stuk of tien vogels tegelijk bezig. De gevangen visjes werden ofwel mee naar de oever of naar een schip genomen en daar opgegeten, ofwel de spreeuwen vlogen, met een visje dwars in de bek, het dorp in, vermoedelijk om de jongen te voeren. De grootte van de meegenomen visjes was moeilijk te schatten, in ieder geval toch wel tot zes centimeter, meen ik. Als verder bewijs voor het aanpassingsvermogen van de spreeuwen kan nog worden toegevoegd, dat een plankje van ongeveer een halve meter lang, dat midden in de haven dreef, regelmatig als rustplaats werd gebruikt. Op een gegeven ogenblik zaten er drie spreeuwen tegelijk op. Ook zag ik een paar keer een spreeuw direct vanaf het plankje een visje oppikken. Deze vaardigheid van de Urker spreeuwen was kennelijk een locale verworvenheid. Dezelfde dag was ik nl. ook in Hindelopen en hoewel ook daar vrij veel dode vis ronddreef, zag ik geen enkele spreeuw proberen een drijvend visje op te pikken. Wel zag ik een paar keer spreeuwen aangespoelde visjes oppikken en er mee weg vliegen.

De in het voorgaande weergegeven waarnemingen betreffen alle dode dieren, die uit hun natuurlijke biotoop zijn geraakt. Vrijwel in dezelfde categorie vallen een tweetal strandwaarnemingen. In het vroege voorjaar van 1964 zag ik aan het Zeeuwse strand een groepje van een stuk of vijf spreeuwen zich te goed doen aan aangespoelde goudkammetjes. Een gedeelte van de wormen leefde nog, maar ik had de indruk dat de spreeuwen, in tegenstelling tot de ook aanwezige drieteentjes en meeuwen, alleen die wormen aten die uit hun kokertje waren geraakt. De andere waarneming stamt van Schiermonnikoog, maar hier was het aanspoelsel zo gevarieerd, dat het niet mogelijk was uit te maken wat precies de twee spreeuwen aten, die (ook hier) tussen een groepje drieteentjes liepen. Insekten kon ik echter nergens zien, hoewel ik er wel naar gezocht heb.

Spreeuwen zien ook kans om levende, actieve zeedieren in hun natuurlijke biotoop te vangen. In het vorige artikeltje (Vader, loc. cit.) beschreef ik hoe tijdens het Pinksterkamp 1961 van de Werkgroep voor Oecologisch Wadonderzoek op Vlieland kon worden waargenomen, dat de spreeuwen van het dorp hun jongen geregeld voerden met de borstelworm *Nereis diversicolor*, een zeeduizendpoot. Hoewel deze wormen op het kale wad evengoed voorkomen, vingen de spreeuwen ze vrijwel uitsluitend tussen de stenen aan de dijkvoet. Zij trekken ze daarbij heel handig tussen de stenen vandaan, frommelen ze tot een propje in elkaar, en brengen ze één voor

één naar het nest. Hetzelfde gedrag zag ik in april 1962 en opnieuw in april 1963, op Schiermonnikoog; alleen werden de wormen hier ter plaatse geconsumeerd. In april, mei en oktober 1965 kon ik precies hetzelfde gedrag vaststellen in Noorwegen, in de omgeving van Bergen¹⁾; een keer zag ik zelfs dat een spreeuw een gevangen worm eerst in een plasje afspoelde!

Zoals reeds eerder gemeld (loc. cit.) vertoont ook de zwarte spreeuw een vergelijkbaar gedrag: in juli 1962 vingen enkele exemplaren van deze soort op een wad-terreintje in NW-Spanje *Nereis*-achtige wormen op volkomen identieke manier. De buit werd hier ter plaatse aan de luid bedelende, vliegvlugge jongen gevoerd. Merkwaaardig genoeg zag ik in het Delta-gebied, waar ik de laatste jaren erg veel aan de waterkant heb gewerkt, nooit wormenvangende spreeuwen. De enige enigszins vergelijkbare waarneming uit dit gebied stamt uit de Koudekerkse inlaag op Schouwen, waar in september 1964 een spreeuw bezig was de wegens de lage waterstand in de krekken gemakkelijk bereikbare slijkgarnalen (*Corophium volutator*) op te pikken. De spreeuw liep daarbij een paar keer tot aan de buik in het water, maar fourageerde meestal langs de waterlijn.

De laatste waarneming tenslotte geldt de vermoedelijk wel meest noordelijke spreeuwenpopulatie in Europa, nl. de spreeuwen van Skarsvåg, een vissersplaatsje vlak ten oosten van de Noordkaap. Tijdens een kort bezoek daar op 13 juni 1965 zag ik een tiental spreeuwen rondlopen in het hier nogal brede, stenige littoraal, waar ze op de manier van steenlopers steentjes omdraaiden en stukjes wier opzijlegden. De buit bestond hier vermoedelijk voornamelijk uit witkoppissebedden (*Jaera albifrons*) en vlokreeften (*Marinogammarus* div. spp., en *Hyale nilsoni*), tenzij de spreeuwen, wat mij onwaarschijnlijk voorkomt, ook alikruken zouden eten. Deze laatste waren trouwens boven op de stenen ook in grote aantallen aanwezig, terwijl de kreeftachtigen vrijwel uitsluitend onder stenen en wier te vinden waren.

In dit geval weet ik vrij zeker dat insecten niet de prooi kunnen hebben gevormd; bij andere gelegenheden heb ik vaak spreeuwen in het littoraal bezig gezien, maar meestal valt niet met zekerheid uit te maken, wat ze er zoeken.

Bij al deze waarnemingen, behalve het fourageren op vissersschepen, wat een wijd verspreide gewoonte lijkt te zijn, gaat het vermoedelijk slechts om min of meer incidentele gevallen. Toch is ook een voedselzoekmethode als bijv. het verzamelen van *Nereis* kennelijk wijd verbreid, terwijl bijv. de spreeuwen van Schiermonnikoog het gedrag ook in opeenvolgende jaren vertoonden. Men kan zich afvragen of een dergelijk gedragspatroon zich in de verschillende populaties onafhankelijk van elkaar heeft ontwikkeld, of dat de spreeuwen het kunstje bijv. in de winterkwartieren van elkaar hebben afgekeken. Vermoedelijk is vooral het eerste het geval, gezien ook het

¹⁾ De identiteit van de wormen is niet met zekerheid vastgesteld, maar het betreft ook hier wel *Nereis*.

feit dat ook de geïsoleerde zwarte spreeuw hetzelfde gedrag vertoont. Aan de andere kant wijst het feit, dat de Urker spreeuwen en masse drijvende visjes uit het water wisten op te pikken, terwijl in Hindelopen deze mogelijkheid kennelijk nog niet ontdekt was, er duidelijk op dat binnen een broedpopulatie de individuen dergelijke afwijkende voedselzoekmethoden vrij snel van elkaar overnemen. (Vermoedelijk dreef er nog niet zo lang vis in de Urker haven).

Litteratuur:

VADER, W. J. M., 1963: Zangvogels als predatoren van zeedieren. De Levende Natuur 66, p. 85-87.

- *Het adres van de schrijver luidt: Drs. W. J. M. Vader, Biologisk Stasjon Espegrend, Blomsterdalen, Noorwegen.*